

ПРОБЛЕМА СЕПТОРІОЗУ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ В УКРАЇНІ

Літвінова А. В., студ. 4 курсу ФАТіПК, спец. «Захист рослин»

Науковий керівник: професор Власенко В. А.

Стабілізація виробництва зерна пшениці озимої як основної продовольчої культури в Україні є важливим народногосподарським завданням. Однак, щорічні або періодичні епіфітотії різноманітних хвороб призводять до значних недоборів урожаю зерна та погіршенню його якісних показників. Септоріоз є одним з найбільш широкорозповсюджених та шкодочинних захворювань пшениці в різних країнах світу. Значним резервом підвищення продуктивності зернових культур є зниження втрат урожаю від хвороб, серед яких септоріоз за поширенням і шкодочинністю займає одне з перших місць. З 15 видів грибів роду *Septoria* в останні роки найбільш поширеним і шкодочинним є *Septoria tritici* Rob.et. Desm., що уражує листя пшениці, а також присутній *Stagonospora nodorum* Berk., що уражує і колос рослин (Л.Т.Бабаянц та ін., 1988).

Септоріоз найшвидше розвивається від моменту поновлення вегетації пшениці озимої до фази появи прапорцевого листка. Масовому розвитку хвороби сприяє температура 12-25°C, наявність краплинної вологи або відносна вологість повітря 90-100%. Посушливі періоди вегетації гальмують розвиток хвороби. В умовах Південного Лісостепу і Степу України настання посухи повністю стримує розвиток листової форми хвороби. Типові ознаки септоріозу листя змінюються, залежно від стійкості сорту і агротехнічних умов (О. Г. Сухомуд, В. В. Любич, 2014).

Серед плямистостей листя пшениці септоріоз займає одне із перших місць за шкідливістю та поширенням хвороби. На сьогодні це одне із найбільш прогресуючих захворювань культури. Історія поширення та розвитку цієї хвороби свідчить, що вона набуває економічно відчутного значення кожні 25 років.

Локальний розвиток захворювання відмічається щорічно, частота епіфітотій – п'ять років з десяти. Чим раніше проявляється захворювання на рослинах, тим спустошливіші наслідки воно може мати. Дані про динаміку інтенсивності та розвитку збудника септоріозу листя на сортах пшениці впродовж вегетації є важливими як для розробки заходів захисту, так і для селекційної практики.

Шкідливість септоріозу виражається в пригніченні рослин, зменшенні асиміляційної поверхні, відставанні в рості, передчасному всиханні листків і всієї рослини та щуплості зерна. В Україні септоріоз пшениці поширений в усіх зонах вирощування зернових культур, особливо в Лісостепу. Найбільша шкідливість захворювання відмічається при пошкодженні трьох верхніх листків у період від початку колосіння до цвітіння, що призводить до повного всихання листків. Недобір урожаю може сягати 40 % (М.П. Лісовий, В.Я. Суська, 2012).

В останні роки шкідливість септоріозу в світі, а також і в Україні зростає. Освоєння інтенсивних технологій призвело до порушення екологічної рівноваги в агроценозах, спричинило виникнення осередків та поширення тих хвороб пшениці, які раніше не мали особливого значення.

Втрати врожаю від септоріозу листя залежать від ступеня розвитку хвороби. За ураження листя на 30 %, урожай знижується в середньому на 10 %, 30-50 % – на 20 %, від 51 % до 75 % – на 30 %, а якщо розвиток хвороби сягає понад 75 % – на 40 %. Тому на даний час в Україні нагальною проблемою є створення сортів озимої пшениці стійких до септоріозів, зокрема (О. Г. Сухомуд, В. В. Любич, 2014).

Оцінюючи реакцію сортів на зараження септоріозом, дослідники відзначають, що одні з них більш сприйнятливі, інші – більш стійкі. На основі цих даних припускають наявність у патогенів фізіологічних рас. У той же час можна сказати, що різниця між сортами за поширеністю захворювання свідчить про гетерогенність сорту. Нині в селекційній роботі бракує стійких до септоріозу форм, тому робота в цьому напрямку є актуальною (О. Г. Сухомуд, В. В. Любич, 2014).

Погодні умови 2012-2015 років в Лісостепу України сприяли розвитку септоріозу листя. Ураження сортів знаходилось в межах 8 -15 %. Найменший відсоток ураження (1-10 %) відмічено на сортах Колос Миронівщини, Економка, Миронівська сторічна, Золотоколоса, Мадярка, Сніжана, Оберіг миронівський, тоді як сорт-стандарт Подолянка уражувався на рівні 20-25 %. При такому відсотку ураження ці сорти рекомендовано для вирощування у виробництві, як такі, що потребують мінімального хімічного захисту, та для використання в селекції нових хворобостійких сортів. (Т. І. Муха, О. А. Заїма, 2015).

В інтегрованому захисті рослин пшениці озимої одне з центральних місць займає використання стійких сортів. Це найбільш економічно вигідний та радикальний засіб контролю більшості хвороб пшениці озимої. Такі сорти здатні повніше реалізувати свій біологічний потенціал урожайності, а також дозволяють значно поліпшити фітосанітарний стан полів та обмежити застосування пестицидів, що уповільнить наростання забруднення навколишнього середовища (О. Г. Сухомуд, В. В. Любич, 2014).

Отже, серед хвороб пшениці озимої грибної етіології за поширенням та шкідливістю септоріоз займає одне з перших місць. Історія поширення та розвитку цієї хвороби свідчить, що вона набуває великого значення кожні 25 років. В Україні септоріоз зустрічається в усіх регіонах вирощування культури. Домінуюче положення в комплексі збудників септоріозу належить *Septoria tritici*. У роки епіфітотій септоріозу врожай пшениці озимої може знижуватися до 30-40 %. За останні роки шкідливість септоріозу у світі зростає. Для обмеження поширення та шкідливості хвороби слід застосовувати інтегрований захист пшениці озимої від хвороб.